

Andrzej Kucner

***Festiwal filozofii, edycja 3.
Deleuze, Derrida, Foucault
(6–11 IX 2010)***

*Фестиваль философии, издание 3.
Делёз, Деррида, Фуко (6–11 IX 2010)*

Kolejna, trzecia (a w istocie czwarta) edycja Festiwalu Filozofii poświęcona była wybranym aspektom współczesnej filozofii francuskiej. Kluczowe obszary badań i dociekań wyznaczała twórczość filozoficzna Gillesa Deleuze'a, Jacquesa Derridy oraz Michela Foucaulta. Warto jednak podkreślić, że w praktyce zakres tematyczny referatów, a szczególnie towarzyszących im dyskusji, był zdecydowanie szerszy.

Program pierwszego dnia wypełniło otwarcie imprezy przez Prodziekana Wydziału Humanistycznego UWM w Olsztynie, prof. Aleksandra Kiklewicza, dyrektor Instytutu Filozofii UWM, prof. Ewę Starzyńską-Kościszko oraz dyrektora Festiwalu Filozofii, prof. Bogdana Banasiaka. Dwa wykłady warsztatowe poprowadził B. Banasiak. Były one poświęcone osobom i filozoficznym dokonaniom Deleuze'a oraz Derridy. Każdy z nich miał charakter wprowadzający, przypominający drogę życiową i najważniejsze wątki ich twórczości.

Tematyka drugiego dnia festiwalu była zogniskowana na filozofii Michela Foucaulta. Wygłoszono w dwóch sekcjach kilkanaście referatów. Paweł Murzicz skoncentrował się na ewolucji foucaultowskiego filozofowania, jaka dokonała się od myślenia archeologicznego do genealogicznego. Istoty zmiany upatrywał w zerwaniu z czysto epistemicznym podejściem do filozofii, które zarazem staje się jednym z istotniejszych znamion współczesności. W podobnym kierunku rozwinęły się również dociekania Pawła Bytniewskiego. Rozważał on kwestię stosunku Foucaulta do literatury, podkreślając, że z czasem to odniesienie traci na znaczeniu, lecz pozostawia trwałe ślady w twórczości Francuza. Wyraża się on w dążeniu do generalizacji dociekań nad podmiotem, wypowiedzią czy dyskursem aż do stworzenia własnego, oryginalnego stanowiska. Maja Chmura podjęła zagadnienie etyki i erotyki w późnej twórczości Foucaulta. Mariola Kusztyk-Bytniewska zrekonstruowała i skomentowała problem kształtowania tożsamości w kontekście dążenia podmiotu do rozwoju własnej osobowości („soboci”), które w myśleniu foucaultowskim staje się nie tylko zagadnieniem teoretycznym, lecz przede wszystkim praktycznym – działaniem w imię własnego

rozwoju, „hermeneutyką siebie”. Podobna problematyka zdominowała referat Anny Markiewicz. Autorka skupiła się na pojęciu władzy i zjawisku jej powszechności, a zarazem całkowicie sprzecznym z jej naturą dążeniem jednostki do autokreacji. Wyrażało się ono w świadomym wyborze przez Foucaulta drogi własnego, wewnętrznego, moralnego rozwoju w imię wolności i tworzenia siebie. Wystąpienie gości z Ukrainy, Viktora Savelyeva i Svitlany Povtorevej, było poświęcone związkom francusko-rosyjskim w literaturze doby poststrukturalizmu oraz ich strukturalistycznej genealogii.

Obrady drugiej sekcji otworzyło wystąpienie Mikołaja Ratajczaka. Koncentrowało się ono na objaśnieniu i krytyce idei *Gouvernementalité* (rządomyślności). Jej niewątpliwe nowatorstwo wyrażało się w usiłowaniu objaśnienia relacji między sferą subiektywną a technikami kontroli i rządzenia w praktykach współczesnego państwa. Daniel Brzeszcz przedstawił i skomentował spopularyzowaną przez Foucaulta teorię panoptikonu, tłumaczącą swoistą więź między więźniem a strażnikiem i będącą podstawą do ogólniejszych przemyśleń nad istotą relacji społecznych. Ich istotę stanowi fenomen „samoujarzemia” w kontekście współczesnej technologii sprawowania władzy i mechanizmów kształtowania społeczeństwa. Michał Podniesiński rozważał zagadnienie relacji między historią a etyką w kontekście foucaultowskiej genealogii. Wojciech Włoch zrekonstruował i skomentował ideę władzy suwerennej jako kaźni na podstawie kanonicznego już tekstu *Nadzorować i karać*, poszukując odpowiedzi m.in. na pytanie o istotę nowoczesnej władzy rozproszonej. Rafał Michalski podjął problem współczesnych możliwości sformułowania krytycznej teorii społecznej na postawie rozstrzygnięć Szkoły Frankfurckiej oraz Foucaulta. Andrzej Poterała krytycznie przeanalizował wybrane zagadnienia etyczne późnej filozofii Foucaulta.

Obrady pierwszego dnia zamknął popołudniowy wykład prof. Jérôme’a Heurtaux z Université Paris-Dauphine, poświęcony praktycznym – społecznym, światopoglądowym, ideologicznym oraz politycznym – konsekwencjom myśli M. Foucaulta (*Penser l’action publique avec Foucault*). W późniejszej dyskusji rozważano i omawiano m.in. zagadnienie roli i form zaangażowania współczesnych intelektualistów, w tym szczególnie filozofów, w życie społeczne i polityczne. Uzupełnieniem dotychczasowych rozważań były dwa powiązane tematycznie referaty, wygłoszone następnego dnia. Przedobiednią sesję otworzył referat Agaty Janaszczyk na temat pochodzenia i swoistości dyskursu medycznego. Autorka starała się wskazać i skomentować jego tezy mające istotny wpływ na formy władzy. W zbliżonym kierunku rozwijały się rozważania Andrzeja Kapusty, który analizował foucaultowską koncepcję szaleństwa i psychiatrii oraz ich wpływ na współczesną postać tej ostatniej.

Bohaterem drugiego dnia festiwalu był Gilles Deleuze. Interesujący i wzbo-gaony estetycznymi walorami prezentacji referat wygłosiła Małgorzata Jakubowska. W swoim wystąpieniu skupiła się na deleuzjańskiej koncepcji kina ob-

razu-czasu. Wśród idei o wyraźnie bergsonowskiej proweniencji autorka zwróciła uwagę na oryginalną koncepcję czasu rozważaną z perspektywy filmu. Próbą zobrazowania pomysłów Deleuze'a były filmowe formy narracji Wojciecha Jerzego Hasa. Dalszym rozwinięciem problematyki kina w kontekście fundamentalnych kategorii filozofii deleuzjańskiej, czyli różnicy i powtórzenia, było wystąpienie Katarzyny Wejman. Z kolei Emmanuel Lajus zrekonstruował i skomentował pojęcie deleuzjańskiego wydarzenia na przykładzie wątków z twórczości Ryszarda Kapuścińskiego. Jednym z ważniejszych problemów wywodu była kwestia wydarzenia jako indywidualnego przeżycia, a jednocześnie jako „bezosobowej osobliwości”.

Obrady drugiej sekcji otworzył Rafał Ilnicki. Swój referat poświęcił roli i znaczeniu pamięci (w tym pamięci kulturowej) oraz czynnikom współcześnie ją stymulującym i determinującym jej rozwój. Jacek Schodowski krytycznie zrekonstruował koncepcję schizoanalizy Deleuze'a/Guattariego w konfrontacji z tradycją psychoanalityczną, rozważył również możliwość syntezy obu wspomnianych pomysłów. Komparatystyczny charakter miało wystąpienie Andrzeja Kucnera, który omówił relacje między filozofią Nietzschego i Deleuze'a w aspekcie kształtowania się francuskiej wykładni myśli autora *Zaratusztry*, jak również w licznych, złożonych i swoistych spleceniach obu stanowisk.

Popołudniowy wykład drugiego dnia festiwalu wygłosiła prof. Jadwiga Mizzińska. Swoje wystąpienie poświęciła fenomenowi *Bezduznego uniwersytetu*. Głos w założeniu polemiczny – choć jak się później okazało w wielu kwestiach jednomyślny – dodała prof. Ewa Starzyńska-Kościuszeko, zwracając uwagę na postępującą w ostatnich latach dehumanizację uniwersytetów w skali Polski i całej Europy. Wśród propozycji zgłaszanych w późniejszej niezwykle dynamicznej dyskusji sformułowano propozycję zorganizowania ogólnopolskiego kongresu humanistyki, który mógłby się stać nie tylko forum wymiany myśli, lecz zmierzałby do sformułowania wizji rozwoju humanistyki oraz dróg humanizacji instytucji nauki¹.

Trzeci dzień festiwalu poświęcono twórcy dekonstrukcji. Derridański czwartek otworzył referat Marka Jędrasika poświęcony paralelom antyesencjalizmu Francuza oraz buddyjskiej teorii *apohavady*. W kolejnym wystąpieniu Jacek Sieradzan rozważał zagadnienie związków i różnic między koncepcją ostatecznej rzeczywistości (*chory*) w interpretacji Derridy a pojęciami i konstrukcjami myśli indotybetańskiej. Kwestia dekonstrukcjonistycznej pasji nie-wiedzy oraz otwarcia na nieprzewidywalne w kontekście tego-co-przychodzi stała się przedmiotem analizy Piotra Sadzika. Autor dążył do uchwycenia swoistości myślenia Derridy, w którym wyraża się odejście od toposów zachodniej metafizyki.

¹ Pełny tekst obu wystąpień dostępny jest pod adresami: http://festiwal.ph-f.org/resume3/mizinska_bezduszny_uniwersytet.pdf oraz http://festiwal.ph-f.org/resume3/starzynska-kosciuszeko_uniwersytet.pdf

zyki oraz poznawcze otwarcie na kształtujące się rozumienie. Na postęzystencjalnym wymiarze dekonstrukcji skupił się Błażej Baszczak. Kluczowym pojęciem jego wywodu stało się pojęcie nierozstrzygalności istotne z egzystencjalnego oraz filozoficznego punktu widzenia. Xymena Synak-Pskit analizowała relację między derridiańskim i deleuzjańskim rozumieniem sensu w kontekście zdarzenia. Interesującą, choć kontrowersyjną próbę odniesienia „ciała” Hegla do pisma Derridy podjęła Barbara Markowska. Próba konfrontacyjnego odczytania złożonych relacji między dwoma odległymi historycznie, lecz powiązаныmi ideowo projektami filozoficznymi zmierzała do wykazania obecności nieustannych i aktualizujących odniesień do kluczowych tez autora *Fenomenologii ducha*. Obrady drugiej sekcji tego dnia otworzył Marek Parulski. W swoim wystąpieniu poddał analizie teoretyczno-polityczne aspekty dekonstrukcjonizmu Derridy. Zrekonstruował tezy o swoistości współczesnych przemian władzy, o jej odwróceniu od czysto metafizycznego sposobu ugruntowania i przechodzeniu od represji języka do represji pisma. Pokrewnej problematyce poświęcony był kolejny referat Piotra Juskowiaka. Przeanalizowano w nim kontrowersyjną derridiańską koncepcję wspólnotowości jako problemu ontologicznego, a także jako zagadnienia istotnego w perspektywie filozofii kultury. Zagadnienie roli i znaczenia pisma w odniesieniu do wyczerpania językowej perspektywy świata oraz jego autonomii wobec podmiotu stało się przedmiotem wystąpienia Łukasza Krajewskiego. Przeanalizowano w nim podstawowe aspekty koncepcji gramatologii jako techniki percepcyjnej, której istotnym zadaniem okazuje się ustanowienie integralnej więzi z podmiotem. W sesji popołudniowej wystąpiła prof. Agata Bielik-Robson z wykładem poświęconym mądrościowemu aspektom późnej filozofii Derridy, jej związkom z myślą Levinasa, Heideggera jako symbolami dwóch antagonistycznych strategii wobec problemu śmierci i skończoności. Ożywiona i długa dyskusja po wykładzie skupiła się na fundamentalnych źródłach oraz kwestiach filozofii europejskiej, na zagadnieniu judaistycznego w swej proveniencji mesjanizmu i wyrastającej z niego koncepcji życia.

Ostatni, „komparatystyczny” dzień festiwalu poświęcony wewnętrznym i zewnętrznym związkom poglądów Foucaulta, Deleuze’a i Derridy. Urszula Zbrzeźniak przedstawiła referat na temat związków z tradycją cynicką, charakteryzującą późną twórczość Foucaulta. Jakub Majmurek zestawił i skomentował trzy koncepcje genezy kapitalizmu (Marksa, Foucaulta i Deleuze’a). Agnieszka Ziętek zrekonstruowała i porównała koncepcje władzy Foucaulta oraz Baudrillarda. Zbliżonej problematyce poświęcony był referat Mateusza Burzyka, zatytułowany *Przemysław prawa. Foucault, Derrida, Agamben*. Obrady drugiej sekcji otworzyło wystąpienie Filipa Maja. Autor zestawił w nim i skomentował kluczowe pojęcia koncepcji K. Dąbrowskiego (dezintegracja) oraz J. Derridy (dekonstrukcja). Mateusz Falkowski odniósł się do kwestii relacji Deleuze’a i Derridy w kontekście sporu o twórczość Artauda i jego miejsca we współczesnym francuskim filozofowaniu, a szczególnie jego najradykałniejszych ideach.

Agata Czarnacka skupiła się na zagadnieniu społecznej filozofii architektury inspirowanej pomysłami trzech poststrukturalistów. Wskazała na potrzebę namysłu nad przestrzenią jako istotnym z antropologicznego punktu widzenia miejscu zmagania. Zagadnienie relacji dwóch postaci dekonstrukcji (w ujęciu Derridy i Nancy'ego) przedstawił Tomasz Załuski. Autor skupił się nie tylko na porównaniu obu koncepcji, lecz odniósł się do fundamentalnych założeń oraz następstw wynikających z obu projektów filozoficznych. Referat zatytułowany *Jacques Derrida – Żyd, Grek, Egipcjanin?* wygłosił ks. Zdzisław Kunicki. Skupił się w nim na kulturowych symbolach i ich derridiańskiej interpretacji. Jacek Dobrowolski podjął zagadnienie relacji między myślą Nietzschego i Foucaulta, problem autoidentyfikacji tego drugiego oraz kwestię paralelnych elementów filozofii obu myślicieli. Wykładem zamykającym imprezę było wystąpienie prof. Włodzimierza Lorenca poświęcone próbie odczytania twórczości Foucaulta, Derridy i Deleuze'a jako filozofii skończoności. Jej istotę stanowi wielowątkowe odrzucenie absolutu (jako idei, jako przedmiotu filozofowania oraz jako cechy myślenia filozoficznego). Imprezę zakończył tradycyjny koncert. W tym roku jego bohaterem był Ilias Wrazas i śpiewane przez niego tradycyjne piosenki greckie oraz krótki występ rapowo-hiphopowego zespołu Niczym Kru.

Festiwal niewątpliwie okrzepł organizacyjnie. Jego kolejna, olsztyńska edycja – mimo zdecydowanie węższego niż przed rokiem tematu przewodniego – zgromadziła liczną grupę uczestników. Wśród niewątpliwych pozytywów ostatniej edycji Festiwalu Filozofii należy wymienić rosnące zainteresowanie przedsięwzięciem wszystkich liczących się ośrodków naukowych w Polsce. Skala wspomnianego zainteresowania uzmysławia aktualność, filozoficzną atrakcyjność oraz kulturową doniosłość współczesnej filozofii francuskiej. Dodatkowym pozytywem przedsięwzięcia okazała się obecność jej reprezentanta, prof. Jérôme'a Heurtaux z Paryża. Jak widać z porównań kolejnych edycji Festiwalu Filozofii, idea corocznych, możliwie jak najmniej zinstytucjonalizowanych spotkań filozoficznych rozwija się pozytywnie i przyciąga kolejnych adeptów filozofii. Szczególnie cieszy coraz liczniejszy udział filozofującej młodzieży, studentów, doktorantów oraz młodych pracowników naukowych.